

Sinuga

Eesti Puuetega Inimeste Koja
ajakiri

VÕRDSED VÕIMALUSED – KAS AINULT UNISTUS?

REHABILITATSIOONI ABIL ISESEISVAKS

MIDA ARVAVAD KLIENDID
HOOLEKANDETEENUSTEST?

UUED PROJEKTID

PUUETEGA NAISED EESTIS

HEA KOOSTÖÖ – EELDUS EDUKUSELE

MA EI EITA, ET INIMELU HÄDAD ON SUURED JA LOENDAMATUD, KUI ME AGA PÖÖRAME TÄHELEPANU ELU TEISELE KÜLJELE, SIIS NÄEME PALJUT, MIS TEEB ELU ÕNNELIKUKS NING MEELDIVAKS.

F. PETRARCA

1	Eessõna	Helve Luik
2	Võrdsed võimalused – kas ainult unistus?	Lissi Kurg
4	Iseenda moodi	Lissi Kurg
5	Rehabilitatsiooni abil iseseisvaks	Sirlis Sõmer
7	Mida arvavad kliendid hoolekandeteenustest?	Aive Sarjas
9	Muudatused hooldajatoetuse määramisel ja maksmisel	Merle Tomberg
10	Töö – see on elukvaliteedi tõstmise võti!	Külli Roht
13	Tartu Puuetega Inimeste Kojale algas 2005. aasta meeldivate uudistega	Senta Mihkelson
14	Liikumispuudega laste ja noorte rehabilitatsiooniteenuse optimaalne pakett	Heli Kaldoja
16	Vabatahtliku töö õiguslikkusest	Tuulike Mänd
17	Kui inimene ei kõnele	Linnu Mae
19	Puudega naiste olukord Eestis	Mare Abner
21	Hea koostöö – eeldus edukusele	Kaia Kaldvee
22	Aivi Raudkivi meenutades	Külli Reinup

Eessõna

Uut aastat vastu võttes loodame alati, et see tuleb hea, tegus, huvitav ja täidab kõik meie lootused ning soovid.

Eesti Puuetega Inimeste Kojale oli 2004 edukas välissuhete aasta. 2004. aasta 16. mail Varssavis toimunud EDF-i aasta-koosolekul sai Eesti Puuetega Inimeste Kojast EDF-i täisliige. Me osaleme nüüd puuetega inimeste europarlamenti töös ning oleme esindatud Euroopa Liidu majandus- ja sotsiaalkomitees. See on suur samm edasi.

Väga edukaks kujunes ministriumite ja puuetega inimeste organisatsioonide koostöökogu töö. Koostöökogu vaheaegadel koos käinud foorumi liikmed töötasid aktiivselt ja tulemuslikult.

Meie suureks unistuseks oli ja on Toompuiestee 10 maja kiire renoveerimine, et sellest saaks Eesti Puuetega Inimeste Koolitus- ja Arenduskeskus. 2004. aastal meie unistus ei täitunud. Läbirääkimised nii sotsiaalministeeriumi kui Tallinna Linnavalitsusega ei andnud tulemusi.

Lahendust otsisime projekte kirjutades. Meie suureks rõõmuks saigi aasta lõpus teatavaks, et rahastatakse EPI Koja kaht olulist projekti.

1. *Phare CBC* 2002. aasta projekti "Baltimeremaade puuetega inimeste katusorganisatsioonide koostöö, keskendudes tööhõive küsimustele".
2. ESF-i projekti "Võimalus tööturule sisenemiseks".

Mõlemad projektid käsitlesid tööhõiveprobleeme koos Toompuiestee 10 hoone renoveerimisega. Peale nende rahastas ESF jätkuprojekte "Millist rehabilitatsiooni ja haridust me oma puudega lastele tahame?" ja EPI Fondi projekti "Puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks". Seega on kojal 2005. aastal käsil neli suurt projekti.

Mainitut arvestades tuleb käesolev aasta väga tegus ja ilmselt täitub ka meie unistus – lõpuks ometi saab Eesti Puuetega Inimeste Koda endale kodu ja valmib puuetega inimestele koolitus- ja arenduskeskus.

Helve Luik,

EPI Koja eestseisja

Võrdsed võimalused – kas ainult unistus?

Aasta 2004 oli Eesti ja eestimaalaste jaoks tähendusrikas: toimusid arengud, mis mõjutasid inimeste elu nii igapäevatasandil kui mõjutavad tulevikus. Puuetega inimestele oli oluline, et Eesti Puuetega Inimeste Koda võeti Euroopa Puuetega Inimeste Foorumi (EDF) täisliikmeks.

Kohalikul tasandil oli märkimisväärne, et 2004. aastal alustas tööd puuetega inimeste organisatsioonide ja ministeeriumide esindajaid ühendav koostöökogu, mille aktiivne tegevus sidus puuetega inimesed ühtseks ja sihiteadlikuks liikumiseks, mis seisab oma õiguste eest. Tihenesid on sidemed riigiametnikega. Koostöökogu on oma tegutsemisaja jooksul kohtunud riigikogu sotsiaalkomisjoniga, peaministriga ja mitme valdkonna ministriga.

Aasta jooksul tehti võttis Eesti Puuetega Inimeste Koda kokku 3. detsembril 2004 rahvusvahelisele puuetega inimeste päevale pühendatud konverentsil

“Võrdsed võimalused puuetega inimestele aastal 2004” Radisson SAS hotellis.

Konverentsist võttis osa pea 300 inimest.

Sessioonil “Lubadused ja saavutused puuetega inimeste elu edendamisel” esines sõnavõtuga sotsiaalminister Marko Pomerants, riigikogu sotsiaalkomisjoni liige Urmo Kööbi, õiguskantsleri osakonnajuhataja nõunik Eve Liblik ja Viljandi aselinnapea Helmen Kütt.

Diskussiooni käigus esitati riigi esindajatele küsimusi puuetega inimeste elu edendamise kohta Eestis ja tehti kokkuvõtteid aasta jooksul toimunust.

Sessioonil “Ootused ja lootused puuetega inimeste elu edendamisel” astusid üles puuetega inimeste organisatsioonide esindajad. Eesti Puuetega Inimeste

Kohaletulnute ees astusid üles nii külalised sotsiaalministeeriumist kui esindajad ühendustest.

Koja tegevjuht Lissi Kurg tutvustas uuringu “Millist rehabilitatsiooni ja haridust me oma erivajadusega lastele tahame?” tulemusi.

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu president Ants Leemets tegi ettekande “Kodanik peaks austama oma riiki, sest ta on üks oluline osa sellest”.

Eesti Invaspordi Liidu peasekretäri Signe Falkenbergi ettekande teemaks oli “Vabatahtlikuna tööst foorumis ja koostöökogus”.

Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Koja esinaine Tiia Sihver rääkis maakondliku puuetega inimeste koja osast maakonna puuetega inimeste elu edendajana.

Kingitusi ja tänusõnu jagus paljudele

Kirjastus Koolibri kinkis kõikidele konverentsist osavõtjatele neli raamatut “Elu ratastoolis”, “Elu kurdina”, “Elu pimedana” ja “Õpiraskustega lapsed”. Kõik maakondlikud kojad said oma kasutusse täiendavalt kolmest raamatust 70 eksemplari ja ühest raamatust 45 eksemplari.

Kim Lindfors, viirusetõrjetarkvara Symantec Corp. tootja, toetas partneri GT Tarkvara OÜ vahendusel EPIK-i liikmesorganisatsioone ja andis tasuta kasutada 200 viirusetõrje litsentsi.

Sotsiaalminister tänas edukaid tööandjaid, puuetega inimeste töölevõtjaid, Natalja Fedotovat töökeskusest Hariner ja Arvo Kivikast AS-ist Ilves Ekstra.

Päeva lõpuks tulid esmaesitlusele dokumentaalfilmid "Inimene pole kala" (autorid Peeter Simm ja Vahur Laiapea) ja "Hing on sees" (autor Vahur Laiapea).

Filmid olid valminud Ameerika saatkonna rahalisel toel.

ÜRO pereasta 2004 puhul said EPIK-i juhatuse esimehelt tänukirja ja küünlajala järgmised puuetega inimeste valdkonda edendanud inimesed:

Airi Püss

kuulmispuudega laste ja perede huvide kaitsmise eest Eestis;

Reet Välja

puuetega laste perede huvide kaitsmise eest Ida-Virumaal ja Narva linnas;

Ivi Ahtijainen

puuetega inimeste organisatsioonilise aktiivsuse tõstmise eest Rapla maakonnas;

Sirje Kruus

puuetega inimeste organisatsioonilise aktiivsuse tõstmise eest Põlvamaal;

Laine Lehtsalu

kuulmisabi kättesaadavaks tegemise ja kuulmispuudega lastele võrdsete võimaluste loomise eest Pärnumaal;

Annika Hinn

pikaajalise panuse eest puuetega lastele suunatud töösse Viljandimaal;

Marianne Kuzemtšenko

Eesti Autismiühingu tegevuse ellukutsumise ja autistist lastele tugiisiku teenuse pakkumise eest;

Luule Palmiste

aktiivse tegevuse eest puuetega inimeste organisatsioonide töö tõhustamisel Jõgeva maakonnas;

Volli Pärnla

kurtide inimeste, kellele Kurtide Liit on nagu suur pere, huvide kaitsmise eest;

Liivi Vahter

puuetega inimeste õiguste ja heaolu kaitsmise eest Saaremaal.

Aitäh kõigile, kes oma tegude ja heade mõtetega on aidanud kaasa puuetega inimeste elu paremaks muutmisele!

Lissi Kurg,

EPIK tegevjuht

Ligemale 300 külalist konverentsil "Võrdsed võimalused puuetega inimestele aastal 2004" Radisson SAS hotellis.

Iseenda moodi

Igal inimesel on oma elu lugu. Sageli on see vägagi erinev nn normaalsest. Kuidas elada koos puudega? Kuidas leppida sellega? Mitte kõigile pole antud sündida siia ilma tervena ja tugevana. Me pole võrdsed vaimult ega kehalt, vast ainult hingelt.

Eesti Puuetega Inimeste Kojal valmis Ameerika Ühendriikide suursaatkonna toetusel kolm dokumentaal-filmi.

“Inimene pole kala”

on Peeter Simmi ja Vahur Laiapea film 22-aastasest elurõõmsast noormehest Rainist, kes põeb haruldast kaasasündinud nahahaigust ihtüoosi ehk kalasoomustõbe. Kuigi Raini keha on nagu soomustega kaetud, on noormees ise selle kaitserüü taga elurõõmus ja tegus. Tema elus on inimesi ja unistusi nagu meil kõigil. Ning Raini inimesi, unistusi ja valikuid, mis peaksid unistuste täitumiseni viima, on ka sellesse filmi mahtunud. Raini on hea suhtleja ning kibestumist tema olekus märgata ei ole. Ta on õppinud arvutiadministraatoriks, aga kuna “valgekraed teda enda sekka ei taha” (Raini enda väljend), on seni püüdlused erialast tööd leida jäänud tagajärjetuks.

Film räägib Raini unistustest.

“Hing on sees”

on Vahur Laiapea dokumentaalfilm kuuest 20-25-aastasest lastekodus kasvanud vaimupuudega noorest, kes filmis koos lavastajaga mängivad lugusid iseenda elust. Film näitab, kuidas saab hing hakkama keskmisest nõrgema vaimuga kehas. Noored on kasvanud lastekodulastena ning elanud lähestikku terve senise elu.

Nende filmide esilinastus toimus puuetega inimeste päevale pühendatud konverentsil 3. detsembril.

“Udi”

on Vahur Laiapea kolmas dokumentaalfilm seeriast “Iseenda moodi” ja jutustab kurdist lastekodutüdrukust Ragnest ning tema tulekust kuuljate maailma.

Praegu 6-aastased kaksikud Ragne ja Raido elavad kolmandast eluaastast peale lastekodus. Enne sinna jõudmist haigestus Ragne, keda vend ja venna järel teisedki ühel päeval olid Udiks hakanud kutsuma, raskesse keskkõrvapõletikku, mille tagajärjel kaotas ta kuulmise. Tüdruk viidi õppima Tallinna Kurtide Kooli lasteaeda. Teiste kurtide laste ning kurdi kasvatajaga suheldes on ta omandanud/omandamas viipekeele. Esmaspäevast reedeni kurtide koolis, nädalavahetusel ja vaheaegadel lastekodus – selline on Ragne elutsükkel praegu. Mis on aga muutumas: peale põhjalikke uuringuid otsustati Ragnele paigaldada kuulmist taastav sisekõrva implantaat. Operatsioon toimus 2004. aasata sügisel Tartu Ülikooli Kliinikumi Kõrvakliinikus. Operatsioon taastab kuulmise üksnes osaliselt. Kas elu (vaeg)kuuljana on parem ja rikkam kui kurdina? Kas kuuljad suhtuvad temasse kui võrdsesse? Kas kurdid lapsed näevad teda endiselt ühena endi seast? Mis siis, kui ei ühed ega teised teda enam omaks ei tunnista? Palju küsimusi, vähe vastuseid. Vähemalt esialgu. Ehk vastab film mõnele neist.

Filme saab näha ETV filmiprogrammi kanalil. “Inimene pole kala” linastus 3. jaanuaril. Teiste filmide tulekut saab jälgida saatekavast.

Aitäh Vahur Laiapeale ja OÜle Icoon, tänu kellele need filmid ilmavalgust nägid!

Projektimeeskonna nimel

Lissi Kurg,

EPIK tegevjuht

Rehabilitatsiooni abil iseseisvaks

Aasta alguses jõustunud sotsiaahoolekandeseaduse muutmise seadusega reguleeriti senisest täpsemalt rehabilitatsiooniteenuse osutamine.

Seadusega täpsustati rehabilitatsiooniteenuse eesmärk, sisu, õigustatud isikud, teenuse taotlemine, nõuded teenusele ja teenuse osutajale ning teenuse osutamise üle järelevalve kord. Vabariigi Valitsus kehtestas ka rehabilitatsiooniteenuste loetelu, teenuste hinnad ning ühe isiku kohta kalendriaastas riigieelarvest makstava suurima summa.

Rehabilitatsiooni eesmärk sõltub inimese vanusest.

Tööelist puuetega inimest abistab rehabilitatsioon tulla võimalikult iseseisvalt toime igapäevases elukeskkonnas, julgustab teda kasutama tööturuteenuseid. Inimesel, kelle seisund east või puudest tingituna ei võimalda töötada, vähendab rehabilitatsiooniteenus kõrvalabi vajadust nõnda, et ta saab elada oma kodus ega pea minema hoolekandeesutusse. Rehabilitatsiooniteenuse osutamisega lastele tagatakse neile parimad arenemistingimused.

Riiklikult rahastatud rehabilitatsiooniteenust võivad taotleda nii puuetega inimesed kui ka need, kes alles taotlevad puude raskusastme määramist. Järgmisel aastal on alaealiste komisjonidel lisaks puuetega inimestele võimalik rehabilitatsioonile suunata ka alaealisi õigusrikkujaid. Jätakuvalt osutatakse rehabilitatsiooniteenust 16-65-aastastele psüühikahäiretega isikutele, kellel töövõime kaotus on vähemalt 40%.

Rehabilitatsiooniteenust on soovitatav taotleda neil puudega inimestel, kelle olukord on raske ja kes vajavad korruga mitme erialaspetsialisti abi. Kui inimesele on tarvis näiteks ainult koduhooldajat ning seda vajadust suudab hinnata kohaliku omavalitsuse sotsiaal-

töötaja, ei ole tal põhjust rehabilitatsiooniteenust taotleda. Kui aga kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja pädevusest taotleja olukorra ja vajaduste hindamiseks ei piisa, võib isik taotleda rehabilitatsiooniasutusse suunamist, kus temaga tegeleb vähemalt viieliikmeline erialaekspertide meeskond (psühholoog, arst, sotsiaaltöötaja, tegevusterapeut, öde, füsioterapeut, eripedagoog, logopeed, pedagoog või kutse-nõustaja).

Rehabilitatsiooniteenuse määramise võib jagada kolmeks osaks. Esmalt hinnatakse inimese seisundit ja vajadusi, olemasolevaid ressursse (sh teenuseid, toetusvõrgustikku, keskkonda jm), valmisolekut ja motiveeritust muutusteks, püstitatakse eesmärk ja kavandatakse tegevused (teenused) selle saavutamiseks. Eesmärk püstitatakse inimese jaoks olulise muutuse saavutamiseks kodus, tööl, suhtlemisel, õppimises või mujal. Hindamise kokkuvõtte, eesmärgid ja tegevused eesmärgi saavutamiseks pannakse kirja rehabilitatsiooniplaanis. Seal tuuakse ära kõik teenused ja tegevused, mis on vajalikud ning ka realselt kättesaadavad inimese sotsiaalse toimetuleku ja tööhõive parandamiseks (näiteks erinevad nõustamis- ja teraapiateenused, tervishoiuteenused, kohaliku omavalitsuse sotsiaalteenused, tööturuteenused, abivahendite vajadus, hoolekandeesutustes hooldamise teenused jm).

Näide. Puudest tingitud funktsioonihäirete tõttu ei saa inimene jätkata elamist harjunud moel. Kui on aru saadud, et inimene vanamoodi enam elada ei saa, selgitatakse rehabilitatsiooniprotsessi käigus, milline peaks olema uus elukeskkond (kuidas korraldada

isikliku elu igapäevatoiminguid, leida tööd jms). Millised on võimalused? Milline on inimese toimetulemise tase? Milliseid toetusi pakub ümbruskond (toetavad teenused, lähedased, sõbrad)? Milline võiks olla soovitud elukeskkond? Mis takistab hetkel sellise elukeskkonna loomist? Millised võimalused (konkreetsed tegevused) on takistuste kõrvaldamiseks? Kuidas need ellu viia? Tulemuseks on elamine kohandatud keskkonnas, kus isik tuleb iseseisvalt toime ning on valmis jätkama töötamist või tööotsinguid.

Rehabilitatsiooniplaan käes

Kui rehabilitatsiooniplaan valmis, hakatakse seda ellu viima. Rehabilitatsioonimeeskonna liikmed abistavad plaani täideviimisel ja osutavad ka ise nõustamis- ja teraapiateenuseid, sh nõustavad peresid. Väga oluline on inimese enda aktiivsus ja tahe muutustega kohaneda. Rehabilitatsioonimeeskond nõustab ka teenuste osutajaid.

Oluline on teada, et kirjeldatud rehabilitatsiooniteenuse raames ei osutata ega rahastata taastusravi ega muid tervishoiuteenuseid, mille eest maksab haigekassa tavapärasel korral. Sotsiaalhoolekandeseadusega reguleeritava rehabilitatsiooniteenuse all

mõeldakse eelkõige psühhosotsiaalset ja töö- ning kutsealast rehabilitatsiooni.

Kui puudega inimene soovib rehabilitatsiooniteenust, peab ta esitama taotluse oma elukohajärgsele pensioniametile. Taotluse vormi ja sellele lisatavate dokumentide kohta annab täpsemat informatsiooni pensioniamet. Pensioniametis asuv arstliku ekspertiisi komisjon vaatab taotluse läbi ja positiivse otsuse korral saadab inimesele suunamiskirja rehabilitatsiooniasutusse koos rehabilitatsiooniasutuste nimekirjaga. Inimene saab ise valida endale rehabilitatsiooniasutuse, kuid oluline on meeles pidada, et 21 päeva jooksul peab ta rehabilitatsiooniasutusega ühenduse võtma (nt helistama) ja end registreerima. Rehabilitatsiooniasutus paneb inimese järjekorda ning teatab, millal ta võib vastuvõtule tulla või millal rehabilitatsioonimeeskond tema juurde sõidab.

Teavet rehabilitatsiooniteenuste osutajate kohta leiab sotsiaalministeeriumi kodulehelt www.sm.ee ning alates 1. märtsist ka majandustegevuse registrist sotsiaalkindlustusameti koduleheküljelt.

Juhul kui inimene ei ole rehabilitatsiooniteenusega või koostatud rehabilitatsiooniplaaniga rahul, võib ta esitada vaide sotsiaalkindlustusametile, kes teostab rehabilitatsiooniteenuse osutajate üle järelevalvet.

Hetkel on Vabariigi Valitsuses kinnitamisel rehabilitatsiooniteenuste hinnakiri ja kalendriaasta jooksul riigi poolt tasutav rehabilitatsiooniteenuste maksimaalne summa ühe inimese kohta. Lisaks rehabilitatsiooniteenuse kulude katmisele on kavandatud hüvitada majutamise kulud rehabilitatsiooniasutuses ning osaliselt ka transpordikulud, kui rehabilitatsiooniasutus asub väljaspool omavalitsust, kus inimene elab.

Sirlis Sõmer,

sotsiaalministeeriumi hoolekandeseaduse osakonna juhataja

Mida arvavad kliendid hoolekandeteenustest?

Hoolekandeteenused nii nagu kõik teisedki teenused peavad vastama klientide ootustele ja vajadustele.

Vastasel juhul poleks neid mõtet pakkuda. Selleks et teada saada, mida teenustest arvatakse, millised on klientide ootused ja tegelikud vajadused, tellis sotsiaalministeerium 2004. aasta kevadel sotsiaal- ja turu-uuringute firmalt Saar Poll üleriigilise uuringu.

Uuring viidi läbi indiviidi ja leibkonna tasandil. Andmeid koguti leibkonna kui terviku ja ka kõigi leibkonna liikmete kohta. Leibkonnaks loetakse ühises eluruumis (ühisel aadressil) elavate isikute rühma, kes kasutab ühiselt raha või toitu. Leibkonna moodustab ka üksikult elav isik. Uuringusse kaasati inimesed juhuvaliku teel ja neid küsitleti näost näkku intervjuude vormis nende endi kodudes.

Probleemid

Hoolekandeteenuste vajaduse väljaselgitamisel oli üheks mõõdupuuks küsitletute kokkupuude erinevate probleemidega. Etteantud probleemide loetelu oli lai – lisaks hoolekandelistele probleemidele sisaldas see ka üldisemaid, eelkõige majanduslikke probleeme.

Oodatult olid paljud leibkonnad kokku puutunud majanduslike ja rahaliste raskustega. Rohkem kui viiendik vastanutest tunnistas, et neil ei ole sageli piisavalt raha toidu ja esmatarbekaupade ostmiseks ning kommunaalteenuste eest tasumiseks. Majanduslikud raskused on sageli omavahel seotud. Enam probleeme oli neil, kes olid viimase 12 kuu jooksul hoolekandeteenuseid kasutanud ning kelle hulgas oli vähemalt üks hooldamist vajav leibkonnaliige. Samas ei olnud puudega või terviseprobleemiga inimese olemasolu leibkonnas alati majanduslike raskuste põhjus. Suur üksindus ja suhtlemisvaegus vaebasid 2,4% küsitletuist.

Uuring näitas ilmekalt probleemide subjektiivsust. Oli leibkondi, kelle sissetulek ühe liikme kohta kuus jäi

alla 500 krooni ning kes ütlesid, et neil ei ole probleeme toidu, esmatarbekaupade ja kommunaalteenuste eest tasumisega, ning leibkondi, kelle sissetulek ühe leibkonna liikme kohta oli üle 3500 krooni kuus ja kes väitsid, et neil ei jätku raha toidu ostmiseks ja kommunaalteenuste eest tasumiseks. Uuringu andmetel kujunes kriitiliseks piiriks 1500 krooni leibkonna ühe liikme kohta kuus. Sellest allapoole jääjatel esines probleeme tunduvalt enam. Eeldatult olid omavahel tugevalt seotud väike sissetulek ja pikaajaline töötus. Vanuse suurenedes sagenesid tervisehäired. Majanduslikus mõttes olid kõige raskemas olukorras need leibkonnad, kus oli palju ülalpeetavaid (töötuid, koduseid, lapsi).

Probleemidega toimetulek ja abi vajadus

Intervjueeritud pidasid raskuste korral kõige suuremaks toeks pereliikmeid ja teisi lähedasi inimesi. Mitmesugustest organisatsioonidest asetati abi saamise seisukohalt esimesele kohale tervishoiu- ja meditsiiniastutused ning nende töötajad.

Lisaks abi saamise faktile uuriti ka abi suurust. Neid, kes olid abi saanud hoolekandeteenustest või sarnaste muredega inimesi ühendavatest organisatsioonidest, ei olnud just palju, kuid sealt saadud abi hindasid leibkonnad suhteliselt suureks. Küsitletutest, kes viimase 12 kuu jooksul olid hoolekandeteenuseid kasutanud, oli 60% saanud abi kas oma pere liikmetelt ja valla- või linnavalitsuse sotsiaaltöötajatelt. Lastega perekonnad olid saanud kõige rohkem abi haridus-

ning eakate inimestega leibkonnad tervishoiuasutustest. Naabrite, sõprade ja tuttavate abile viidati kõige rohkem küllades ning kõige vähem Ida-Virumaa linnades.

Keskmise ja väikese sissetulekuga leibkonnad kasutavad vähem riigi- ja ühiskondlike institutsioonide abi kui suurema sissetulekuga leibkonnad. Üle poole raskustega kokkupuutunud leibkondi saab enda hinnangul probleemidega üldiselt hakkama. Hoolekandeteenuseid kasutanud inimesed hindavad oma toimetulekut mõnevõrra madalamalt kui need, kel on küll probleeme, kuid kes teenuseid kasutanud pole. Sellest saab järeldada, et hoolekandeteenuseid kasutavad suuremate probleemidega leibkonnad.

Toimetulek on tugevasti seotud sissetulekuga – mida väiksem sissetulek, seda raskemini saadakse oma eluga hakkama. Kõige kehvemini tulevad enda meelest toime Tallinna elanikud, kõige paremini maa- ja linnapiirkondade külaelanikud. Leibkonnad, kus vähemalt üks liige on kõrgharidusega, saavad enda hinnangul hästi hakkama. Eestlaste ja mitte-eestlaste vahel olulist erinevust ei täheldatud. Küll aga leidis 37% vastanutest, et nad vajavad rahalist, 10% tööalast abi.

Hoolekandeteenustega kursisolek ja rahulolu

Võib-öelda, et Eesti elanikud on üldiselt halvasti kursis sellega, milliseid teenuseid ning abi hoolekandesüsteem pakub. Väga halvasti on informeeritud 17% ning pigem halvasti 48%. Teadlikumad on need, kes on hoolekandeteenuseid viimase aasta jooksul kasutanud. Mitte-eestlased on hoolekandesüsteemiga paremini kursis kui eestlased, nad on toetusi ka rohkem kasutanud. Kõige paremini tunnevad hoolekandeteenuseid Ida-Virumaa elanikud, kõige halvemini tallinlased. Naised on mõnevõrra teadlikumad kui mehed.

Küsimusele, kas hoolekandevalast abi oleks mõistlikum pakkuda toetuste või teenuste vormis, vastas 53% küsitletutest, et õigem on pakkuda abivajajatele teenuseid kui raha. Need, kes olid ise hoolekandeteenuseid kasutanud, jagunesid sellele küsimusele vastamisel enam-vähem pooleks – 44% pooldas raha ning 46% teenuseid.

Hoolekandesüsteemi tööga oli rahul umbes veerand Eesti elanikkonnast, rahulolematuid oli tunduvalt rohkem 43%. Hoolekandeteenuste kasutajate ja mittekasutajate vahel olulist erinevust ei täheldatud, keskmine hinnang oli enam-vähem võrdne. Kõige väiksema sissetulekuga inimesed olid hoolekandesüsteemi tööga kõige vähem rahul. Elukohta aluseks võttes olid kõige rohkem rahul küla-, kõige vähem aga Tallinna ja Ida-Virumaa elanikud. Haridusrühmade kaupa olid kõige kriitilisemad kõrgharidusega inimesed.

Enamik rahulolijaid põhjendas oma hinnangut kas isiklike positiivsete kogemustega või teiste käest kuulnud positiivse infoga. Rahulolematust põhjendati eelkõige raha vähesusega (riigil ei ole piisavalt raha, et abivajajaid toetada). Paljud kurtsid bürokraatia ja keerulise asjaajamise üle – abi ei jõudvat õigete inimesteni, teenused pole kättesaadavad ning nende kohta on liiga vähe teavet. Peamiseks takistuseks teenuste kasutamisel arvati ka infopuudust. Pea kaks kolmandikku vastanutid pidas takistuseks asjaajamise keerukust. Üle 45% küsitletutest arvas, et teenused on kallid ning lisakulutused nende kasutamisel liiga suured.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et tõsiste raskustega kokkupuutunud leibkondade puhul olid teenuste mittekasutamise põhjused rahalised, lisandusid varasemad halvad kogemused ning asjaolu, et nende elukohas vajalikke teenuseid ei osutatud. Kergemate probleemidega inimesed pelgasid aga teiste inimeste halvustavat suhtumist hoolekandeteenuste kasutajatesse.

Aive Sarjas,

EPI Koja arendusjuht

Muudatused hooldajatoetuse määramisel ja maksmisel

2005. aastal muutub puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstava hooldajatoetuse määramise ja maksmise kord.

Muudatused puudutavad raske ja sügava puudega täiskasvanute hooldamise korraldamist ja nende mittetöötavatele hooldajatele hooldajatoetuse maksmist. Praegu saavad hooldajatoetust inimesed, keda kohalik omavalitsus on määranud raske või sügava puudega inimese hooldajaks. Neid on Eestis kokku ligikaudu 31 000. Toetuse suuruseks on sõltuvalt puude raskusastmest kas 240 või 400 krooni kuus. Hooldajatoetust ei saa hooldaja, kes töötab, ning inimene, kellel endal on raske või sügav puue.

Toetuse maksmine kohaliku omavalitsuse kätte

Hooldajatoetuse maksmise korda muudetakse, et saavutada abi parem kättesaadavus ning suurendada kohalike omavalitsuste võimalusi abi vajavate puuetega inimeste hoolekande korraldamisel. Kohalikud omavalitsused on inimesele lähemal, nad suudavad paremini, tõhusamalt ja kiiremini hinnata inimese toimetulekut ning vajadusel abi osutada.

Alates 1. aprillist 2005 on hooldajatoetuse maksmise õigus kohalikel omavalitsustel. Sotsiaalkindlustusamet tunnistab kehtetuks senised hooldajatoetuse määramise otsused ning teatab hooldajatele toetuse maksmise lõpetamisest kaks kuud ette. Pärast teate saamist peaks puudega inimene, tema eestkostja või praegune hooldaja pöörduma abivajava isiku elukohajärgse kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja poole. Valla- või linnavalitsusel on kohustus korraldada abivajaja toimetulek sotsiaalteenuste, sotsiaaltoetuste või muu abi osutamise kaudu. Enne sotsiaaltöötaja poole pöördumist tuleks puudega inimesel endal oma toimetulekut hinnata ja mõelda, millistes tegevustes ta täpselt abi vajab ning kas tal on konkreetseid ettepanekuid, kuidas abistamine peaks olema korral-

datud. Muidugi võib pöörduda kohaliku omavalitsuse poole ja üksnes oma abivajadust kirjeldada, oodates lahendusettepanekuid sotsiaaltöötajalt. Eelnevalt võiks mõelda ka, millised võimalused on puudega inimese enda perel kõrvalabi osutamiseks. Peresisene hooldamine on küll loomulik ja vajalik, kuid võib tekitada peres näiteks hooldajale tõsiseid lisaprobleeme.

Kui taotlus kohalikule omavalitsusele on esitatud, soovib sotsiaaltöötaja saada võimalikult palju teavet abivajaja ja tema vajaduste kohta. Sellise info kogumist ja olukorra analüüsimist nimetatakse hooldusvajaduse hindamiseks. Sotsiaaltöötaja küsitleb taotlejat, tutvub tema elutingimustega, uurib tema lähedaste arvamust jms. Kahjuks ei ole hoolekande valdkonnas nii palju raha, et oleks võimalik vastu tulla taotleja kõikidele soovidele. Hindamistulemuste analüüsimisel peab sotsiaaltöötaja arvestama, et pakutav abi tagaks vähemalt inimväärse toimetuleku. Kohaliku omavalitsuse pakutava abi (toetuse, teenuse vm) suhtes lepatakse taotlejaga kokku. Tulemus peab rahuldama mõlemaid pooli. Kui abi taotleja saab eitava vastuse või ei suudeta pakutavas abis kokku leppida, võib abivajaja esitada vaide maavanemale. Maavalitsuses tutvutakse mõlema poole põhjendustega ning langetatakse otsus.

Mida küsida?

Millist abi võiks puudega inimene kohalikust omavalitsusest küsida? Kui on vaja teise inimese abi, võib selleks sobida hooldaja, hooldustöötaja (koduteenused), isiklik abistaja ja ka tugiisik – oleneb sellest, millist abi vajatakse. Koguda tasub teavet ka abivahendite (sh häiresüsteemid, pimedaja juhtkoer) ja kohaliku eritranspordi ning päevakeskuste ja teiste hoolekandeesutuste kohta. Sotsiaaltöötajalt võib paluda, et ta aitaks luua sarnaste probleemidega inimeste eneseabirühmi. Kui puudega inimene ei tea, missuguseid toetusi ja sotsiaalteenuseid tema kodukohas pakutakse, tuleks alustada sotsiaalnõustamise teenusel, mida pakuvad sotsiaaltöötajad.

Puuetega inimestel on õigus teada, mis alusel ja missuguses suuruses hooldajatoetust makstakse. Kohalikud omavalitsused kehtestavad 1. aprillist 2005 hooldajatoetuse maksmise korra, millega saavad tutvuda kõik soovijad. Aprillis jõustuvad seaduste muudatused võimaldavad hooldajal saada hooldajatoetust samal ajal töötasuga, st erinevalt senisest võib hooldajaks olla ka töötav inimene, ka on hooldajal hooldamise lõppemise korral õigus saada võrdselt töö käinud inimestega töötü abiraha. Endiselt saavad hooldajad ka sotsiaalkindlustuskaitse (ravikindlustuse).

Kes annab hinnangu?

Varem hindas puudega inimese tervislikku seisundit ja toimetulekut perearst ja arstliku ekspertiisi komisjon. Sellest aga ei piisa hooldamise plaanimiseks. Kuigi komisjon määrab kindlaks kõrvalabi vajaduse, puudub tal teave, mille alusel plaanida abi mahtu. Seega on sotsiaaltöötaja hinnang abi pakkumiseks hädavajalik. Vahel vajab puudega või eaka inimese tervislik seisund ja toimetulek abi plaanisel mitme spetsialisti abi. Selliseid raskeid juhtumeid hindab ja analüüsib rehabilitatsioonikomisjon. Teenuse saamiseks peab puudega inimene ise pöörduma sotsiaalhooldusameti poole. Rehabilitatsioonikomisjon töötab välja rehabilitatsiooniplaani ning sotsiaaltöötajal, kelle poole abi taotleja pöördub, on võimalik abi andmisel rehabilitatsiooniplaanist lähtuda. Eakate hindamist viivad läbi ka geriaatrilise hindamise meeskonnad. Puudega või eaka inimese roll hindamise juures on anda enda kohta objektiivset ja asjakohast teavet – ainult nii jõuavad asjatundjad sobiva hooldus- või rehabilitatsiooniplaanini ja abi taotleja saab vajaliku abi.

Merle Tomberg,

sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonna peaspetsialist

Töö – see on elukvaliteedi tõstmise võti!

Euroopa Sotsiaalfond toetab rehabilitatsiooni-süsteemi korrastamist Eestis, selleks et võimalikult paljud puudega inimesed jõuaksid meie tingimustes uudse juhtumipõhise rehabiliteerimise kaudu tööturule.

Pole saladus, et puuetega inimeste võimalused kvaliteetset elu elada ei ole tänases Eestis suured. Kui kõik laabub: tervis on hea, pere tugev, elukoht sobiv, töö jõukohane ja tasuv, siis on elu kaunil Maarjamaal uhkustamistki väärt. Kui aga mõni inimese edukuse alustaladest kokku variseb, ei pruugi inimene oma jõududega enam toime tulla. Pole tähtis, kas allakäik saab alguse töö kaotamisest, peresuhete lagunemisest, õnnetusjuhtumist, peresse sündinud puudega lapsest või millestki muust.

Taas järje peale saamiseks vajab inimene abi: rakendada tuleb kõikvõimalikke rehabilitatsioonimeetmeid.

Puuetega inimeste rehabilitatsioonist on Eestis räägitud ja jõudu mööda seda ka arendatud juba üle kümne aasta. Pisitasa on tekkinud asutusi, meeskondi, üksiküritajaid, organisatsioone, kes kõik püüavad omal moel puuetega inimesi aidata.

Ka on puuetega inimesed endale selgeks teinud, et kõigi saatuse lõökidega pole vaja alandlikult leppida, elu on elamiseks. Kui vaja, tuleb kohaneda või kohandada keskkonda – peaasi et saaks teha seda, milleks võimeid ja jõudu, ning loobuda sellest, mille tagajamine pole mõistlik.

Ühiskonnas on töö see, mis annab vahendid elamiseks ja tagab hingelise tasakaalu.

Euroopa Struktuurifondid kuulutasid välja projekti-konkursi puuetega inimeste aitamiseks tööturule, unustamata sealjuures ka puuetega inimeste perekondi ja nende töölerakendamist. Tervise Arengu

Instituudi projekti "Puuetega inimesed tööturule juhtumipõhise rehabiliteerimise kaudu" taotlus rahuldati. Projekti kestus on 1. jaanuarist 2005 kuni 30. juunini 2006.

Projekti algidee küpses sotsiaalministeeriumi hoolekandeosakonnas ja Tervise Arengu Instituudis, kus ühiselt otsiti lahendusi rehabilitatsioonisüsteemi korrastamiseks selliselt, et see tagaks parima võimaliku teenuse kaudu puuetega inimeste ja nende pereliikmete sotsiaalse elujõu, sealhulgas tõstaks nende tööga hõivatust.

Struktuurifondi toetus on 2 877 786 krooni.
Eesti avaliku sektori finantseering on 724 255 krooni.
Projekti kogumaksumus on 3 602 041 krooni.

Projekti üldeesmärk

Erivajadustega inimeste ja nende pereliikmete tööhõive ning sotsiaalse kaasatuse suurendamine erivajadustega inimestele pakutavate rehabilitatsiooniteenuste kvaliteedi tõstmise, rehabilitatsiooniasutuste, tööhõiveametite, kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajate vahelise koostöö parendamise ja teenuste reaalse kättesaadavuse tõstmise kaudu.

Projekti alleesmärgid

1. Kaardistada 31.12.2004 seisuga sotsiaalministri registreeritud rehabilitatsiooniasutuste hetkeolukord.
2. Kirjeldada rehabilitatsiooniteenused ja määrata kindlaks neile kehtestatavad nõuded.
3. 2007. aastaks saavutada, et üle Eesti tegutseks 95% rehabilitatsioonimeeskondi ühistel põhimõtetel nii organisatsiooni juhtimise kui ka klientidele pakutavate teenuste ning erinevate meetmete rakendamise seisukohast lähtuvalt.
4. Välja töötada ja rakendada rehabilitatsiooniasutuste töötajate täiendkoolituse õppekava, mis tagaks kliendi individuaalsetest vajadustest tuleneva juhtumi lahendamise.
5. Välja töötada ja rakendada tegevusterapeudi abilise koolituse õppekava ja tegevusterapeudi abilise jätkukoolituse õppekava.
6. Reguleerida rehabiliteeritava isiku, tema pere-

liikmete, rehabilitatsiooniasutuste, tööhõiveametite juhtumikorraldajate, kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajate ja teiste asjaosaliste (perearst, raviarst, õpetaja jt) vaheline koostöö ja info liikumine.

Tänaseks on loodud projekti rakendusmeeskond, läbi on mõeldud olulisemad punktid plaanitavatest tegevustest. Jääb vaid loota, et kõik need inimesed, kellest sõltub puuetega inimeste rehabiliteerimine, leiaksid endas jõudu ja tahmist kaasa aidata.

Projekti hakkab ellu viima viis töörühma, kellel kõigil on kindel tööloik ja kes peavad oma valdkonnas tagama projekti eesmärgi täitmise.

I töögrupp asub kaardistama rehabilitatsiooniasutusi

Erinevate rehabilitatsioonierialade asjatundjad on koondunud meeskondadesse sotsiaalministri kehtestatud korra alusel. Seni ei ole kindlaks määratud, milliste institutsioonide juures ja millistes tingimustes rehabilitatsioonimeeskonnad saavad ja peavad töötama. Nõudeks on, et meeskond, kes asub plaanima või ellu viima puudega inimese rehabiliteerimist, oleks erialaliselt pädev. Rehabilitatsioon on äärmiselt multidistsiplinaarne ja puudutab tegelikult kõiki elualasid, mida näitab ka see, et rehabilitatsiooniasutused on asupaiga leidnud erinevate institutsioonide juures. Mõnes mõttes on mitmekesisus hea, kuid samal ajal on reguleerimine ja kvalitatiivse töö koordineerimine sellistes tingimustes peaaegu võimatu. Niisiis tuleb sellel töörühmal läbi viia uurimus, mille käigus selgitatakse välja, kuidas on olemasolevad rehabilitatsiooniasutused oma tööd suutnud korraldada, mida ollakse võimelised tegema ja mida mitte. Püütakse leida see, mis hindamist ning säilitamist väärrib, ja ka kitsaskohad, mis tulevikus tuleks kõrvaldada.

II töögrupp asub välja töötama ühtselt mõistetavat määratlust rehabilitatsiooniteenustele

Päris kindlasti pöörduakse erialainimeste ja erinevate puudeliikidega inimeste poole, et selgitada välja, mida vajatakse, kes saab ja tohib teenuseid osutada, millises koosluses, millises mahus, millal, kus ja kuidas, kuni selleni välja kui palju raha ja vahendeid iga teenuse osutamisse saab ja on mõistlik panna selleks, et tulemus oleks parim.

Projekti III tööühm on "Kvaliteedi tööühm".

Kui esimene tööühm kaardistab ja analüüsib olemasolevat olukorda, uurib kus ja kuidas kusagil töötatakse, mis kaalutlustel on valitud just sellised töövormid, siis kvaliteedi tööühma ülesanne on välja töötada selline tuleviku rehabilitatsiooniasutuse mudel, mis tagaks rehabiliteerimisele pandud eesmärkide mõistliku ja samas tõhusa elluviimise. Tööühma tegevuse tulemusena peaks 2006. aasta kevadsuveks ilmuma kvaliteedikäsiraamat, mis sisaldab muuhulgas rehabilitatsioonimeeskonna liikmete ametijuhendid, info liikumise korra ja muu informatsiooni selleks, et asutuste töö puudega inimese rehabiliteerimisel sujuks tõrgeteta.

IV tööühma ülesanne on koolitamine.

Õppimine on kogu projekti läbiv tegevus, sest töö kvaliteeti on lootust tõsta vaid inimeste abil, kes oma teadmisi, oskusi ja vilumusi järjekindlalt täiendavad. Eesti tänane haridussüsteem ei koolita nõutaval tasemel tegevusterapeute, kellel aga tulemuslik rehabiliteerimine ei ole mõeldav. Küll aga on meil mõned välismaal väljaõppe saanud asjatundjad, kes on ka enne kursustel tegevusterapeudi abilisi koolitanud ja kes nüüd selle projekti raames õpetamist jätkavad. Kursustele kutsutakse 15 uut inimest, kes saavad abilise algkoolituse. 40-tunnine tegevusterapeudi jätkukursus on kavandatud nendele inimestele, kellel algkursus on läbitud.

Puuetega inimeste rehabiliteerimise täiesti uue suunana on plaanis kasutusele võtta juhtumipõhise meetoodika. See tähendab, et tulenevalt iga üksiku inimese ainukordsest taustast, tingimustest ja eesmärkidest lahendab rehabilitatsioonimeeskond koostöös kliendiga tema probleemi algusest lõpuni. Otsitakse, kuni leitakse parim lahendus. Kasutades selleks kogu võrgustiku ressursi. Selle meetoodika rakendamiseks peavad rehabilitatsioonimeeskonnad üsna palju oma tänastes arusaamades, harjumustes ja sihtides muutma. Koostööpartneriteks saavad meeskonna asjatundjate ja klientide kõrval olema paljud teised inimesed, nagu pereliikmed, arstid, õpetajad, kohalikud sotsiaaltöötajad, kutseõpetajad, tööhõivespetsialistid jt. Selleks et panna õiged jõud õigel ajal eesmärgi nimel tegutsema, tuleb teada, kuidas süsteem käivitada, üles ehitada ja õigel suunal hoida. Paraku praegu veel Eestis selle meetoodika asjatundjaid ei ole ja seepärast oleme palunud koolitusabi

Malmö ning Ketu ülikooli teadlastelt. Juba varsti, selle aasta kevadsuvel läbivad 15 rehabilitatsioonispetsialisti juhtumipõhise rehabiliteerimise meetoodika koolituse ja sügisest alustavad vastharitud juhendajad erinevates Eesti piirkondades selle meetoodika õpetamist teistelegi. Plaanis on avada viis kursust 2005. aasta teisel poolel ja viis 2006. aasta esimesel poolel. Selleks et koolitus ei jääks liialt teoreetiliseks ja oleks võimalik kontrollida, kas meetoodika sobib ka meie ühiskonda, kutsutakse puuetega inimesi koostööle. Inimesed, kes lülituvad sellesse programmi, saavad rehabilitatsioonimeeskondade abil luua vastavalt oma juhtumile tegevusmudeli, kuni ollakse valmis sisenema tööturule. Puuetega inimeste kaastöö Eestile sobiva mudeli väljatöötamisel on väga oluline.

Projekti V töögrupi ülesanne on teavitustöö ja võrgustiku loomine.

Oluline on, et inimesed erinevatest eluvaldkondadest teeksid koostööd ühise eesmärgi nimel. Rehabilitatsioon sõltub suure hulga tegurite koosmõjust. Iga sugune koostöö eeldab aga head info liikumist, ühiseid mängureegleid ja oskust olemasoleva infoga midagi peale hakata. See projekti tööühm asub koguma andmeid kõikidest võimalikest teenustest, tugiteenustest, institutsioonidest, seadustest, tavadest, konkreetsetest inimestest, kontaktandmetest jne, mis võiksid aidata puudega inimest ja ka spetsialisti, kes asub koos puudega inimesega rehabilitatsiooniskeemi kokku panema. Andmepakk on plaanis süstematiseerida ja seada üles ühtsesse Interneti portaali nii, et sellest saaks süsteemi oluline tööriist.

Uut loodavat infoportaali on esmakordselt plaanis avalikult demonstreerida projekti lõpuseminari ajal Rehabilitatsioonimeeskonnas 2006. aasta juunis.

Projekti teabepäeval tutvustatakse tegevuste elluviimise käiku nii puuetega inimestele, rehabiliteerimisvõrgustikule kui asjahuvilistele.

Projekti kulgemisest loodame ülevaateid anda regulaarselt, korraldades avatud üritusi kord kvartalis Tallinnas, Tartus ja teistes Eesti piirkondades.

Küllil Roht,

projektijuht

Tartu Puuetega Inimeste Kojale algas 2005. aasta meeldivate uudistega

Kohe aasta algul saime teate, et on rahastuse on saanud meie Euroopa Liidu EQUAL-projekt **“Toetava polüfunktsionaalse hooldusteenuse arendamine tööhõive tõhustamise eesmärgil”**, partneriks SA Agrenska Fond. Projekt kestab märtsini 2007.

Projekti põhieesmärk on polüfunktsionaalse hooldusteenuse väljatöötamine, tuginedes partnerriikide kogemustele, et toetada peresid, kus on puudega isik. Eesmärgi täitmiseks on plaanitud

- koostada koolitusprogramm
- taotleda programmi sertifitseerimist
- läbi viia koolitused
- koostada teenuselogistika kava
- koostada teenuse materiaalse baasi väljakujundamise kava
- läbi viia teenuse testimine praktikas
- korraldada infopäevi ja teavitussüritusi kliendirühmale ja ka kohalikele omavalitsustele.

Projekti käigus koolitatakse välja 10 hooldustöötajat, nii et nad tulevad toime puudega inimese või vanuri koduhooldusega, puudega lapse hooldamisega ja tema tegevuste korraldamisega ning on valmis teema ka kodutöid. Projekt taotleb inimtööjõu kokkuvõtet – abi vajavale perele tuleb appi üks inimene 2-3 asemel. Koolitus koosneb kolmest moodulist:

- koduhooldus ja majapidamistööd,
- erivajadused,
- praktika.

Antud hetkel tegelemegi partnerite leidmisega teistest Euroopa riikidest. Välispartnerite huvi meie projekti vastu on suur. Meile on tulnud koostööpakkumisi Inglismaalt, Lätist, Hispaaniast ja Itaaliast.

Teine projekt on ESF-i rahastatud **“Puuetega inimeste valmiduse suurendamine tööturule minekuks”**. Projekt kaasab neid puudega inimesi, kes ei tööta või mingil põhjusel ei söanda või ei oska pöörduda tööhõiveametisse.

Projekti põhieesmärk on aktiivse rehabilitatsiooni kaudu puudega inimeste valmiduse suurendamine tööturule minekuks. Selleks on plaanitud korraldada kuus sotsiaalsete oskuste ja rehabilitatsioonikursust 120-le puudega inimesele. Kursuste käigus koostatakse igale osalejale tegevuskava, kus arvestatakse ka isiklikus rehabilitatsiooniplaanis ettenähtud soovustega ja kavandatakse kolm esimest olulist sammu tööturule naasmiseks. Suure osa koolitusest moodustab osalejate individuaalne nõustamine.

Juba kolmandat aastat rahastab Tartu Linnavalitsuse linnaarstiteenistus igal kevadel tervisepäevi, kus soovijail on võimalus mõõta veresuhkrut, vere kolesteroolisisaldust, vererõhku ja kopsu mahtu. Nendel päevadel toimuvad vestlusringid tervislike eluviiside ja toitumise teemadel.

Kojal on ka mitu jätkuprojekti.

1. Koja ja liikmesorganisatsioonide arendustegevus, mida rahastab Eesti Puuetega Inimeste Fond, kes saab raha Hasartmängumaksu Nõukogult.
2. Ropka-Karlova eakate ja puuetega inimeste päevakeskus, mille tegevust toetab Tartu Linnavalitsus.
3. Koja liikmesorganisatsioonide koolitusprojektid, mida toetavad nii Hasartmängumaksu Nõukogu läbi Eesti Puuetega Inimeste Fondi kui ka Tartu Linnavalitsus.
4. Koda kui rehabilitatsiooniasutus, mille tegevust rahastab riik.

Tegevuse mitmekesisuse eest oleme tänulikud liikmesorganisatsioonide esindajaile ja juhatusele, kes on mõistnud ja igati toetanud Tartu Puuetega Inimeste Kojat kui katusorganisatsiooni arenemist. Koja kaasabil on õnnestunud parandada paljude puuetega inimeste elukvaliteeti.

Senta Michelson,

TPIK-i tegevjuht

Liikumispuudega laste ja noorte rehabilitatsiooniteenuse optimaalne pakett

Meie projekti aluseks oli "Puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreeglite" 3. reegel – rehabilitatsiooniteenuse osutamine puuetega isikutele, et nad saavutaksid võimalikult kõrge iseseisvuse ja tegevusvõime. Projekti finantseeris Hasartmängumaksu Nõukogu.

Puuetega lastele on koostatud rehabilitatsiooniplaane 2000. aastast alates. Aasta-aastalt on plaanide koostamise nõuded ja ka tase tõusnud, kuid nii uute plaanide koostamisel kui ka suhtlemisel vanematega selgub sageli, et suur osa plaanides ettenähtust on realiseerimata. Põhjuseks ühelt poolt teenuste kättesaadamatus ja teisalt puudulik hinnang vajalike teenuste paraja mahu (samuti primaarsete teenuste) kohta. Raske puudega lapse rehabilitatsioon on aga tulemuslik eelkõige rehabilitatsiooni korral, mis lähtub konkreetsest lapsest, tema puude spetsiifikast ja spetsialistide arukast koostööst.

Antud projekti kestus oli lühike – viis kuud, mida võib pidada puudega lapse rehabilitatsioonis (arvestatavate tulemuste saavutamise seisukohalt) äärmiselt lühikeseks ajaks. Projekti sihtrühmaks olid liikumispuudega lapsed ja nende pered. Eesmärgiks oli liikumispuudega lastele ja noortele rehabilitatsiooniteenuse optimaalse vajaduse prognoosimine.

Projekti kaasatud laste valiku aluseks oli

- vanus
- puude raskus
- elukeskkond (kodulapsed ja lastekodulapsed).

Projektis osalesid 11 erineva diagnoosiga last ja noort. Osalenud lapsed võiks tinglikult jagada rühmadesse lähtuvalt rehabilitatsiooni üldeesmärgist:

- olemasoleva füüsilise seisundi stabiilsena hoidmine (+ pidev väike positiivne areng), sügava

füüsilise puudega laste puhul – iseseisva toimetuleku arendamine, elukvaliteedi säilitamine (4 last)

- iseseisva liikumiseni (abivahendi kasutamisega) jõudmine (3 last)
- iseseisva liikumiseni (ilma abivahendita) jõudmine (2 last)
- iseseisva liikumise stabiliseerimine ja õige liikumismustri arendamine (2 last).

Kahe viimase rühma piir on raskesti prognoositav, sõltudes palju näiteks edasisest rehabilitatsioonist, elukeskkonnast ja üldisest tervislikust seisundist.

Projekti I etapi käigus (september 2004) andsid igale lapsele hinnangu rehabilitatsioonispetsialistid – pediaater-neuroloog Tiiu Sein, füsioterapeudid Jüri Tikan ja Anu Viilup, tegevusterapeut Anne Kurt, psühholoog Pille Riina Kivinurm, logopeed/eripedagoog Ülle Lillipuu ja Siiri Piralli, tehti esialgsed testid. Spetsialistid nõustasid vanemaid ja vestlesid nendega pidevalt ka töö käigus. Rehabilitatsioonimeeskonna ühisarutelul tehtud otsuste järgi alustati lapsele vajalike rehabilitatsiooniteenuste osutamist.

Osutatud rehabilitatsiooniteenused:

- liikumisravi
- tegevusteraapia
- psühholoogiline töö
- kõneravi
- muusikateraapia.

Lapsed said mitmesuguseid teenuseid 4-6 tundi nädalas. Puudespetsiifika tõttu (liikumispuue) oli kõigil lastel nädalas kolm liikumisravi tundi. Töö juures jälgisid füsioterapeudid laste koormustaluvust (pulssi, vererõhku, enesetunnet). Tervislikku üldseisundit jälgis

rühma arst. Spetsialistide vahel toimusid töö käigus arutelud ning vajadusel tehti rehabilitatsiooniteenus-
tesse muudatusi, täpsustati töösuundi.

Laste teine hindamine toimus detsembris 2004. Reha-
bilitatsioonimeeskond arutas läbi tulemusid ja koos-
tas soovitusid edasiseks tööks. Kavas on anda soovi-
tused (nägemused) ka laste- ja haridusasutustele, kus
lapsed käivad.

Tulemused

Vaatamata projekti lühikesele kestusele, näitasid testid
laste arengut. Sellega oli projekt saavutanud ühe ees-
märkidest – positiivse tulemuse, mis avaldus (kuigi
erineval määral) kõigi laste puhul.

Projektis osalenud laste kohta võib öelda, et nende
füüsiline seisund paranes: suurenes liigutuste ampli-
tuud (ROM), vähenesid lihaste kontraktuurid, paranes
staatiline ja dünaamiline tasakaal, kasvas füüsiline
vastupidavus (südame-veresoonkonna talitluse para-
nemine), suurenes lapse iseseisvus igapäevatoimin-
gutes. Testid näitasid peen-, jäme- ja silmamotoorika
paranemist, arenenud oli laste seltsimisvõime ja
suhtlemisoskus. Heaks võib pidada tulemusi kõneravis
(3 last). Kõneoskus paranes paralleelselt lapse üld-
füüsilise arenemisega. Nii tegevusterapeudi kui ka
psühholoogi arvates suurenes selle aja jooksul laste
motivatsioon iseseisvalt toime tulla.

Kõige paremad tulemused nii füüsilises kui vaimses
arengus olid kuni 8-aastastel lastel, kellel oli raske
puue ja intellekt normi piires. Selles grupis jõudis üks
laps mõne iseseisva sammuni (ilma abivahendita).
Laps oli eelnevalt juba aasta järjepidevalt osalenud
liikumisravis ja seni kasutanud käimisel abivahendeid
(tugiraami, küünarkeppe).

Väiksemad edusammud olid nii vaimse arengu peetu-
sega lastel kui ka noortel.

Rehabilitatsiooni tulemustes ei avaldunud erinevus
olenevalt lapse elukohast (kodu või lastekodu). Ühel
juhul võis täheldada lastekodulapse head motiveer-
itust parandada enda füüsilist seisundit. See tagas
väga hea koostöö füsioterapeudiga.

Rehabilitatsioonimeeskond leidis, et viie kuu jooksul
läheneti kõigis neljas rühmas püstitatud üldeesmärgile
– paranes laste (ja nende perede) elukvaliteet ning
toimetulek ja suurenes liikumispuudega noorte töö-
turul osalemise võimalus.

Projekti toimumise ajal said lapsed rehabilitatsiooni-
teenuseid 4-6 tundi nädalas. Neist 3 tundi anti kõigile
lastele liikumisravi, kusjuures peredele õpetati, kuidas
lastega kodus võimelda. Kuna viis last olid ratastoolis,
kolm last väheliikuvad, siis kolm tundi nädalas liikumis-
ravi parandas nende liigeste liikuvust, lihaste elastsust
ja vähendas kontraktuuride ohtu, mis kajastus positiiv-
selt ka füüsilises üldseisundis. Eriti tuleb arvestada
lapse organismi kasvamisega ja muutumisega, Liiku-
mine toetab taastavat tegevust, liikumatus aga pärsib
kogu organismi kui terviku toimimist.

Kahe lapse puhul nähti, et liikumisravis tekkinud 2-3-
kuulise vaheaja tõttu olid neil süvenenud kontraktuu-
rid (randme-, küünar-, põlve- ja puusaliigeses) ja
halvenenud toimetulek igapäevaelu toimingutega.
Praeguseks on olukord stabiliseerunud, mis on oluline
puudega lapse psüühilisele tasakaalule ja tema moti-
veerimisel.

Toetudes käesoleva projekti tulemustele ja ka eelne-
vatele kogemustele ning konsultatsioonidele Soome
kolleegidega, leiame, et liikumispuudega lapsele ja
noorele on vaja liikumisravi 2-3 tundi nädalas. Kaks
tundi nädalas piisaks ise aktiivselt liikuvatele lastele,
kelle liikumismuster vajab korrigeerimist ja tasakaal
arendamist. Ülejäänud liikumispuudega lapsed vajak-

sid kolm liikumisravitundi nädalas. Liikumisravi peab olema pidev, sest juba paarikuune vahe võib tähendada langust endisest oluliselt halvemale tasemele.

Kuna liikumispuudega kaasnevad üldjuhul nii peen- kui jämemotoorika, silma-käe koostöö, koordinatsiooni ja muud tegevusterapeudi töömaale jäävad häired, siis vajavad peaaegu kõik liikumispuudega lapsed tegevusteraapiat 2-3 korda aastas. Lisaks tekivad psüühilised probleemid, mis antud rühma puhul ilmnesid eriti kooliteed alustanud ja murdeas noorte puhul. Psühholoogi toetust vajavad lapsed ja nende pere liikmed. Suhtlemisprobleemide korral toetas puudega last oluliselt muusikaterapia, mida võiks samuti anda tsükliliselt. Enamik kõne- ja eripedagoogiliste probleemidega lapsi vajab pidevat tööd vähemalt tunni nädalas.

Leiame, et liikumispuudega lapse rehabilitatsioon on tulemuslik, kui see sisaldab pidevalt 2-3 tundi nädalas liikumisravi, tsükliliselt tegevusteraapiat, vajadusel hingeabi, kõneravi või eripedagoogilist tööd vastavate probleemide ilmumise korral vähemalt üks tund nädalas.

Heli Kaldoja,

Tallinna Lastekodu rehabilitatsioonimeeskonna juht

Vabatahtliku töö õiguslikkusest

10. veebruaril toimus Tartus vabatahtliku tegevuse õigusliku reguleerimise teemaline ümarlaud, kus ministeeriumide ning ühenduste esindajad arutasid vabatahtliku töö tegemise ja selle korraldamisega kaasnevaid probleeme, nende põhjusi ja võimalikke lahendusi.

“Vabatahtlik töö on tegelikult väga mitmekesine. Seadusandlusega on tarvis toetada teatud osa sellest – sellist tegevust organisatsioonide juures, mis ei ole reguleeritud muude seaduste ega lepingutega,” ütles Tartu Vabatahtlike Keskuse juhatuse liige Tuulike Mänd.

Ümarlaval osalejad leidsid, et vabatahtliku tööga seonduvaid küsimusi tuleb käsitleda nii vabatahtlike kui ka neid kaasata soovivate organisatsioonide seisukohalt. Mitmed osalejad rõhutasid, et ettevaatlik tuleb olla ülereguleerimisega. Vabatahtlikku tööd, mis praegu toimub läbinisti inimeste heale taatele ja usaldusele põhinedes, ei tohiks regulatsioonid takistama hakata.

Ümarlaval toodi välja kolm esmajärjekorras lahendamist vajavat küsimust:

- vabatahtliku töö mõiste määratlemine,
- vabatahtliku ja teda kaasava organisatsiooni vaheliste suhete reguleerimine lepingu abil,
- kulude katteks väljamaksete tegemine vabatahtlikele.

Tartu Vabatahtlike Keskuse (TVK) ning Eesti kodanikuühiskonna arengukontseptsiooni (EKAK) rakendamiseks loodud ühiskomisjoni poolt korraldatud ümarlaval osalesid ühenduste, justiits-, sise-, sotsiaaling haridus- ja teadusministeeriumi esindajad. Ümarlaval korraldamist toetasid Siseministeerium ja Balti-Ameerika Partnerlusprogramm.

Tuulike Mänd

Tartu Vabatahtlike Keskuse juhatuse liige

Kui inimene ei kõnele

Tita arengut jälgides hakatakse juba mõnekuulselt lapselt ootama rääkimist – esialgu koo-gamist ja lalisemist, siis esimesi sõnu. Lapse kõne järgi kiputakse sageli määrama väikese inimese arengut. Olete ju kuulnud: “Tark laps, räägib nii varakult ja hästi.”

Ütlusel on loomulikult tõetera sees, sest kõne areng ja üldine vaimne areng on omavahel tihedalt seotud.

Kui paljud lugejad nüüd pahaseks said ja minu väite vääraks tunnistasid? Loodan, et mõni ikka.

Tavapärast oleme harjunud pidama kõnet ainukeseks suhtlemisviisiks, sest enamikule meie hulgast on rääkimine jõukohane. Inimene on juba selline, et teiste mõõtmisel on ta ise mõõdupuu.

Inimeste kogemused elust tekivad interaktsioonis keskkonnaga ja eriti teiste inimestega. Inimestevahelisest interaktsioonist kõneldes peetakse silmas teadlikku interaktsiooni ehk kommunikatsiooni. Me väljendame teistele inimestele oma teadmisi, vajadusi ja tundeid ning võtame vastu ja tõlgendame omakorda teiste inimeste väljendusi.

Kommunikatsiooniks kasutatakse väga mitmesuguseid viise – kõnet, miimikat, žeste, häälsusi jm. Kõige tavapärasema kommunikatsioonivahendi, kõne areng võib mitmel põhjusel olla takistatud ning nendele inimestele muutuvad teised suhtlusvahendid eluliselt vajalikeks. Ilma suhtlusvahendita ei ole võimalik edastada teadmisi, avaldada oma arvamust ja üldse areneda.

Lapse kõne arengule peab pöörama tõsist tähelepanu, et seda soodustada või siis hakata otsima mittekõnelisi kommunikatsiooniviise, et lapse normaalne areng ei takerduks.

Kellele on vajalikud kõnet toetavad ja asendavad kommunikatsiooniviisid?

1. Lastele, kes kuulmispuude tõttu ei kuule ja kes seetõttu artikuleeritult kõnelema ei õpi.

2. Lastele, kelle kõneaparaadi mootorika on häiritud.

3. Lastele, kelle intellekt ei ole rääkimise õppimiseks küllaldane.

4. Täiskasvanutele, kes on kaotanud kõnevõime.

See loetelu on üldistav, sest minu eesmärk on jagada inimesed diagnooside kaupa erinevate kommunikatsiooniviiside kasutajaks. Tahan öelda, et igal inimesel on õigus suhelda ja talle tuleb leida just temale sobiv ja jõukohane kommunikatsiooniviis või -vahend.

Millised siis on AAC (*ingl Augmentative and Alternative Communication*) viisid?

Alustagem kõige lihtsamatest:

esemeline kommunikatsioon – esemele antakse tähendus mingi tegevuse tähistamiseks (nt lusikas = sööma, mähe = WC-sse, pall = võimlema). Esemed valitakse lapse ümbrusest ja korduvad päevast päeva;

otokommunikatsioon – suhtluseks kasutatakse lapsele lähedaste inimeste, loomade, ehitiste, esemete fotosid. Osutades fotole saab laps küsimustele vastates jutustada oma perest ja koolist;

pildikommunikatsioon – kasutatakse pilte esemetest, loomadest, inimestest jm. Pilt on üldistavam kui foto ja seetõttu vajab suuremat tähelepanu ja mõistmist;

sümbolkommunikatsioon – suurema üldistusega sümbolid, mil on kindel tähendus. Kõige levinumad on mustvalged PIC-märgid. Järgmine keerukusaste on värvilistel PCS-piltidel. Omaette sümbolkeel on *Bliss*,

mis koosneb tuhandetest märkidest ja mille kasutamiseks on vaja arenenud intellekti;

viipekeel – seda kasutavad kurdid oma emakeelena. Lihtsustatud viiped on eesti kurtide viipekeelest võetud viibete lihtsustused. Lihtsustatud viiped on kõnet tekitavad (USA-s tehtud uuringu järgi kiirendas viibete õpetamine imikutele nende kõne arengut), kõnet toetavad ja kõnet asendavad viiped. Viipeid on hea kasutada, sest käed on alati kaasas ja inimene ei ole seotud kommunikatsiooniraamatute, -tabelitega jmt.

Eeltoodud suhtlusvahendeid kasutatakse toimetuleku ja hoolduskoolides/-klassides ja loodetavasti ka meie hooldekodudes, kus on palju kõnetuid inimesi.

Päevakeskuses Käo on loodud väike (väike seepärast, et ei ole suuremaid ruume) kommunikatsioonikeskus, kus on kasutusel ka tehnilised suhtlusvahendid.

Kuidas saab tänapäevane tehnika aidata inimest suhtlemisel?

Üldistatult võiks vahendid jagada kaheks: arvutiprogrammid ja kommunikaatorid.

Kõnekommunikaatorid on erinevate võimalustega seadised, mis räägivad inimese eest.

Kõige lihtsamad on ühe- või paarisõnumi kommunikaatorid inimestele, kes suudavad üsnagi suurele pinnale küllaldase (tegelikult väga väikse) jõuga vajutada. Kõnet valdav õpetaja või hoidja/kasvataja/hooldaja on lindistanud kõnetu inimese soovitud ütluse. Kui ema kodus huvitub lapse koolipäeva tegemistest, siis võib ta julgelt küsida. Lapsel pruugib ainult vajutada, kuhu vaja ja kommunikaator vastab.

Edasi tuleksid suuremate valikuvõimalustega masinad, mis pakuvad vastusevariante, alates kahest kuni mitmekümneni. Tähtis on jälle surumine (käega, jalaga, küünarnukiga, suus oleva pulgaga jm).

Kui koordinaatsioon on väga halb, aga intellekt võimaldab kasutada palju sõnu ja mõisteid, siis neile inimestele on kommunikaator, kus mööda sõnu/pilte/sümboleid liigub valgustäpik, mille liikumiskiirust on võimalik reguleerida, ja kommunikaatoriga on ühendatud vajaliku suurusega lüliti. Kui valgustäpp jõuab soovitud märgile, peatatakse see lülitiga ja masin ütleb vajaliku sõna.

Arvutiprogrammid pakuvad piiramatud võimalused vägagi keeruliseks suhtlemiseks. Kasutajale on muidugi tähtis jõukohane hiir. Hiirte kasutamise võimalused on peaaegu piiramatud. Hiirt võib suunata peaga, vajutada sõrmega, mille püsimatud liigutused hiir fikseerib, pilgutada silma ja silmas või prillide küljes olev hiir reageerib sellele. Kui liigub üksainuski väike lihas, siis on sellele võimalik asetada plaastrit meenutav hiir.

Enamik mainitud seadmeid on Käo kommunikatsioonikeskuses olemas ja neid kasutatakse igapäevatoos lastega.

Kommunikatsioonivahendid ei ole lihtsalt kallid, vaid need on väga kallid. Igaks juhuks sellist "mänguasja" osta ei ole mõtet. Sobiva vahendi valib logopeed, kes juhendab ka selle edaspidist kasutamist.

Kui nüüd lugejal tekkis huvi, siis võib ta pöörduda meie poole ja me anname selgitusi, õpetame ning aitame vajaliku vahendi hankida.

Käos töötav rehabilitatsioonimeeskond tegeleb raske ja sügava puudega kõnetutega. Meie koostatud rehabilitatsiooniplaanis on alati kirjas ka tehnilised kommunikatsioonivahendid, mida plaani alusel võib taotleda kui abivahendit.

Oma silm on kuningas. Tulge, vaadake ja õppige!

Linnu Mae,

logopeed

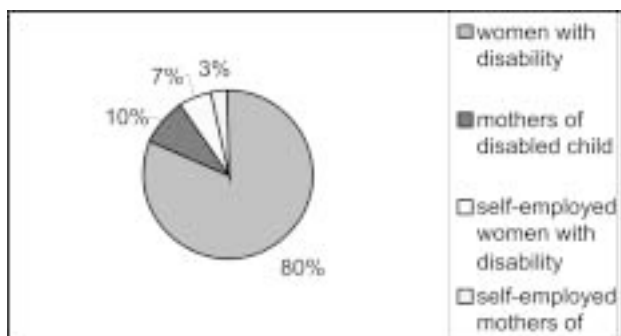
Puudega naiste olukord Eestis

Lühikokkuvõte uuringust.

Eesti Puuetega Naiste Ühing koostöös Rahvusvahelise Tööorganisatsiooniga (ILO) viis 2003.-2004. aastal läbi uurimuse, kus küsitleti puuetega naise ja puudega lapse emasid. Küsitlejateks olid lapsevanemad ja puuetega naised erinevatest organisatsioonidest.

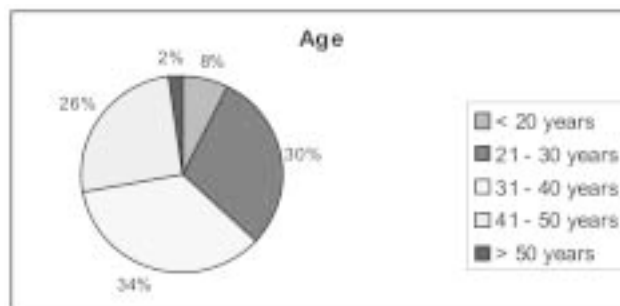
Uuringuga püüti välja selgitada, kuidas elavad Eestis puuetega naised. Vaatlejateks ja analüüsijateks olid puuetega naised ise.

Küsitleti kokku 200 naist: 175 puuetega naist ja 25 puuetega lapse ema. Küsitletuist moodustasid kõige suurema rühma (162 naist 80%) puuetega naised, kes ei olnud hetkel tegevad eraettevõtluses. Rohkem kui kümme korda vähem ainult 13 naist (7% küsitletuist) ning 25 puuetega lapse emadest 6 naist (3%) olid tegevad eraettevõtluses. Seega küsitletuist ei olnud 90% naistest seotud äritegevusega ja ainult 10% oli, mis on meie arvates äärmiselt väike arv.

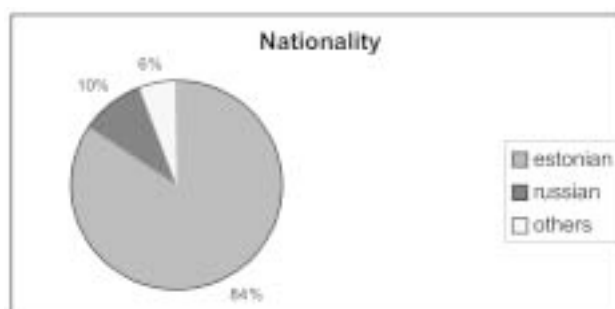
Joonis 1. Kõik naised

Küsitletud kuulusid erinevatesse rahvusrühmadesse. Naiste keskmine vanus oli 34 aastat, vanim naistest oli 59- ja noorim 16-aastane. Kolmandik küsitletuist (34%) kuulusid vanuserühma 31-40 aastat, veidi alla kolmandiku (30%) vanuserühma 21-30 aastat ja 26% vanuserühma 41-50 aastat.

Joonis 2. Naiste vanus

Enamik naisi olid eestlased (86%), 10% olid venelased ning 6% kuulusid teistesse rahvusrühmadesse (valgevenelased, ukrainlased, soomlased).

Joonis 3. Naiste rahvus

Ligi kolmveerandil naistel (74%) oli elukaaslane; naised olid kas abielus või vabaabielus. 13% vastanutest olid vallalised, 10% lahutatud ja 3% lesed. Rohkem kui pooltel naistel (58,5%) oli vähemalt üks laps, kahel naisel oli isegi 5 last. Kokku oli 117 naisel 223 last vanuses 1 kuust kuni 29 aastani.

Joonis 4. Naiste perekondlik seis

Kõik naised oskasid lugeda ja kirjutada, kümnendik naistest olid lõpetanud ülikooli, vähem kui kolmandikul oli ainult põhiharidus. Enamik naistest oli huvitatud koolitustest: sooviti õppida arvutit, keeli, kuid tunti huvi ka massaaži, psühholoogia ja ärijuhtimise vastu. Eraettevõtjatest puudega naise ning puudega laste emasid huvitas täiendkoolitus oma erialal, kuid taheti õppida ka raamatupidamist ja ärijuhtimist (äriplaani koostamist, analüüsi jms). Enamik naise leidis, et perekondlikud kohustused ei takista neil käimast koolitustel, pigem mainiti probleemiks liikumiskõrget ja nõrka tervist.

Enamikul küsitlenuist oli keskmiselt enam kui kümneaastane töökogemus. Pääaegu pooled puudega naised ja puudega laste emad, kes ei ole seotud äritegevusega, olid mõelnud eraettevõtlusele kui elatise hankimise moodusele. Puudega naisel või puudega lapse emal on raske leida sobivat tööd, kuna nad vajavad tavaliselt paindlikku töögraafikut ning kohandatud töökohta. Paljud naised, kes olid seotud eraettevõtlusega, tõid põhjuseks, miks nad tegutsevad eraettevõtlusega, just paindliku ajagraafiku. Loomulikult oli oluline ka elatise teenimine. Üllatuslikult märkisid kõik eraettevõtlusega tegelevad naised, et nende äri-ine tegevus vastab nende ootustele kas täielikult või pääaegu, vaatamata isegi suhteliselt väikesele sissetulekule.

Mitu naist avaldas arvamust, et riik peaks paremini hoolitsema puudega inimeste eest, näiteks korraldama koolitusi, suurendamaks puudega inimeste võimusi kutset õppida ning tööd leida. Mainiti, et puudega inimestele kuuluvad äriettevõtted võiksid saada maksusoodustusi. Naised soovisid, et riigi tasandil tuleks luua rehabilitatsioonisüsteemi, mis valmistaks puudega naise ette tööeluks. Ka võiksid õppeasutused pakkuda puudega inimestele rohkem toetavaid teenuseid.

Enamik naise oli kogemuste vahetamiseks huvitatud kohtumistest ettevõtjatest puudega naistega teistest riikidest. Nad olid veendunud, et puudega naised tahavad ja suudavad tööd teha. Kahjuks on puudega inimese elu keeruline ning seetõttu vajab ta enam toetust ka igapäevaelus. Leiti, et puudega inimesed saavad ise väga palju ära teha õpetamiseks kaaskondlasi nendesse hästi suhtuma.

Iga algus on raske. Leiame et puudega naised vajaksid abi ettevõtlusega tegelemiseks. Nad vajaksid õpetust koos näidetega tegelikust elust, kuidas alustada äri ning kuidas seda edukalt ajada. Järgmiseks suureks probleemiks on stardikapital, enamikul naistel pole suuri sääste või sugulasi, kes neile äri alustamiseks raha laenaksid. Seetõttu vajavad nad kindlasti toetust põhivahendite soetamiseks ja ruumide üürimiseks.

Mare Abner,

EPNÜ juhatuse esinaine

Hea käsitööhuviline liikumispudega naine!

Eesti Kunstiakadeemial käivitus projekt "Käsitöoga tööle", kus Eesti Puuetega Naiste Ühing on koostööpartneriks.

Projektiga soovitakse aidata tööle liikumispudega naise, kes armastavad teha käsitööd ja tunnevad huvi rahvusliku käsitöö vastu. Projekti käigus luuakse seitse aktiveerumiskeskust üle Eesti. Igasse töögruppi (neid on samuti 7) registreeritakse vähemalt 2 liikumispudega naise.

Eesti Puuetega Naiste Ühingu ülesandeks on koondata aktiveerumiskeskustesse heade käsitööoskustega naised.

Pöördume kõikide organisatsioonide poole palvega aidata leida need naised, kes on huvitatud käsitöoga tööturule minema. Naised peaksid olema töötud ja valmis registreeruma tööhõiveametis.

Registreerida saab 31. märtsini

e-posti aadressil: mareabner@solo.ee

või telefonidel: GSM 56 453 468, 637 6280

Hea koostöö – eeldus edukusele

Alustaksin oma kirjatükki Herman Hesse mõttega:

Meie eesmärgiks on teisi tundma õppida, õppida üksteist nägema ja austama sellisena, nagu ta on: killuna, mis sobib teise uurdesse, killuna, mis täiendab tervikut.

Mosaiikpildis on oluline, et iga killuke oleks õiges kohas, muidu ei kujune tervikut. Selleks et saavutada häid tulemusi, peame suhtlema avatult, usaldama, austama teisi sellistena, nagu nad on. Me peame suutma teha kompromisse, väljendada selgelt oma mõtteid ning olema valmis erinevateks koostöövormideks, et sobida tervikusse. Üksi võime saavutada palju, aga teiste abiga saavutame rohkem!

Käesoleva aasta suvel täitub kümme aastat, mil töötan puuetega inimeste süsteemis, ning võin julgelt öelda, et olen teinud kõik selleks, et sobitada tervikusse ja sobitada teisi oma tegemistesse. Minu kontaktide ja koostööpartnerite arv on kasvanud kui veerev lumepall. Valminud on toredaid ja vajalikke mosaiikpilte, mille koostamine on mind arendanud ning enamasti ka rõõmustanud.

Kuna hea koostöö püsib tihti isiklikel suhetel, siis tooksin näiteid koostöödest, mis said alguse isiklikest kontaktidest. Elu viis mind kolmteist aastat tagasi kokku inimesega, kes töötab kuni tänaseni Jõhvi Linnavalitsuses välissuhete peaspetsialistina. Jõhvi linnal on mitu sõpruslinna välisriikides – Saksamaal, Rootsis ja Lätis. Jõhvi sõpruslinn Saksamaal on Norderstedt, Rootsis Uddevalla ning Lätis Ogre, kellega on eriti tihedad sidemed just sotsiaaltöö, hariduse ja majanduse vallas. Nii on heade sidemete tõttu toimunud mitu õppereisi Rootsi, Saksamaale ja Läti, kus kogemuste vahetamiseks külastasime puuetega inimeste sotsiaal- ja haridusasutusi. Kõikidest nendest linnadest tuldi vastukülaskäigule Eestisse, sest oma silm on kuningas.

Tänu nähtule ja omandatud uutele teadmistele ja ideedele oli minul märgatavalt kergem teostada projekti “Puuetega inimeste päevakeskuse rajamine Jõhvis”. Projekti õnnestumisel oli tähtis osa koostööl,

mis toimus Ida-Virumaa Puuetega Inimeste Koja ja Põlva Puuetega Inimeste Koja vahel. Kuna Põlva PIK-l on aastatepikkune kogemus, kuidas toetada puudega inimesi igapäevaelu korraldamisel, siis olid nende-poolsed näpunäited projekti edukaks teostamiseks meile eriti kasulikud. Päevakeskuse projekti toetajateks ning koostööpartneriteks olid veel Ida-Viru Maavalitsuse sotsiaalosakond, Jõhvi Linnavalitsuse sotsiaalosakond, Jõhvis tegutsevad puuetega inimeste organisatsioonid, siseministerium ning Hollandi Kesk- ja Ida-Euroopa Ühendus.

Iga aasta detsembris korraldab Norderstedti linnavalitsus jõululaada, kuhu kutsub külalisi ka sõpruslinnadest. Ida-Virumaa Puuetega Inimeste Koja esindajana olen sellel laadal käinud juba neli korda. Laatadel avanes võimalus müüa puuetega inimeste käsitööesemeid, kusjuures müüdavatel kaupadel olid sümbolised hinnad, sest ürituse eesmärk ei ole kunagi olnud kasumiteenimine, vaid pigem iseenda tutvustamine, koostöösidemete loomine ja laiendamine. Viimane käik Norderstedti oli Ida-Virumaa Puuetega Inimeste Kojale igati edukas, sest sõlmisime suusõnalise koostöölepingu sealse Lions klubi esindajaga. Klubi toetab Jõhvi uue puuetega laste erikooli ehitamist. Oma kogemustest tean, et selle projekti käivitamine loob uusi kontakte, tekitab uusi ideid, sünnitab uusi koostööprojekte ja nii aina edasi.

Need näited elust ja minu tööpraktikast kinnitavad seda, et tegelikult sõltub elus väga palju just meist endast. Mida enam me püüame arvestada teistega, mida altimad me oleme koostööle, seda paremad on tulemused.

Kaia Kaldvee,

Ida-Virumaa PIK tegevjuht

*Aive Raudkivi,
Eesti Lihasehaigete Seltsi asutaja,
tõlkija ja kirjanik*

17.04.1967 – 14.11.2004

Eesti lugeja võttis sooja poolehoiuga vastu Aive Raudkivi raamatu “Pilvedesse poodud lind. 16 kirja haigla-aastatest 2001-2003”. Täna on raamatust ilmunud neli trükki.

Üsna tavaline Eesti raamatuturul on, et uue raamatu (tundmatu autori teose) väljaandmisel kujuneb tiraažiks 1000 eksemplari. Seda teades on rõõm tõdeda, et napilt aasta jooksul, alates raamatu ilmumisest 2003. aasta detsembris, trükkis kirjastaja Eesti Ekspress Aive kirjade kogumikku 3200 eksemplari.

Eesti Lihasehaigete Seltsil tuli aga novembris vastu võtta valus kaotus. Aive Raudkivi jättis oma võitluse, mis mõnegi kõrvalseisja meelest viimastel aastatel oli lausa üleloomulik, ja lahkus ühel pühapäeva õhtu-poolikul üksi, personali tähelepanu tõmbamata siinsest elust. Oma haiglaelust. Nimelt nii. Mingi etapiga lõpule jõudnuna. Uue raamatu käsikiri ootamas. Tehes mineku mahajääjate jaoks võimalikult talutavaks. Jättes lähedastele endast viimaste koosoldud päevade helge helenduse.

Aasta tagasi pühitsesime üheskoos Aive suurt võitu – raamatu “Pilvedesse poodud lind” ilmumist, millesse kätketud sõnum inimesi vapustas. Selleks, et olla õnnelik, pole vaja midagi erilist, väljaspoolt tulevat. Otsige! Kasutage minu kogemust, näis Aive ütlevat siis. Mõelge, tunnetage, kuulake enda sisse. Elage. Ja ärge viilige!

Täna on meil ainult Aive sõnad.

“Mida teeksin teisiti, kui imekombel jälle terve oleksin?

Armastaksin rohkem. Tahaksin osata vastutasu ootamata tunda rõõmu lihtsalt sellest, et saan midagi head teha”.

On asju, mida me peame endale mitu korda kordama, enne kui need päriselt meieni jõuavad. Nagu Aive raamatu lõpusõnad õnnelik olemise kohustusest ja see võrratu “...ärge siis viilige!”

“Pilvedesse poodud lind” puudutab igaüht omal moel. Keda valusalt, keda vabastavalt. Kaugeks ei jää kellelegi. Kirjanik Viiru Härm-Rummo ütleb oma järelhüüdes: “Aive raamatut ei tahtnud lugema hakata enne, kui mu oma romaan “Õhuaken” valmis ja ilmunud on. Suvel Hiiumaal ei jõudnud aga raamatukogus Aive raamatu ootajate järjekord veel minuni. Nüüd, hilissügisel, leidsin poest raamatu kordustrukki, mille kohe ka ostsin ja läbi lugesin. Ei hakka siin kirjeldama oma imetlust ja rõõmu, jah, just rõõmu, sest elujõud, mille väljendaja see kirjade kogumik on, on rõõmu allikaks igale, kelle jõuvarud aegajalt toetamist vajavad! Üks nendest olen ka mina.”

Teise raamatu käsikirja Aive lõpetada ei jõudnud. Oma kuue haigla-aasta tipsündmusele – “Pilvedesse poodud linnu” ilmumisele – tagasi vaadates kirjutas Aive talle omasel reipal moel:

“Pilvedesse poodud lind” sai väga sooja vastuvõtu osaliseks. Juba esitlusel, raamatut lugemata, palusid kohaletulnud, et veel kirjutaksin. Tahaksin väga neile vastu tulla. Seda enam, et millekski muuks must asja

ei ole. Seda enam, et kirjutamine oleks ehk mõnigin-gaseks õigustuseks mu elus olemisele. (Tundub, et ühiskonnas mõjub positiivselt juba fakt, et nii hädine inimene üldse midagi teeb.) Seda enam, et kirjutada on tore.

Teades, et "Pilvedesse poodud linnu" loomise korral-das Kõigekõrgem ise, on raamatu menu igati loo-mulik. Vastukajad raamatule on siiski liigagi kiitvad, paljud lugejad ootavad nüüd, et edaspidigi samal tasemel kirjutaksin. See koormab. Looja abita ma selleks suuteline ei ole.

Oma kirju arvutisse tippides ei mõelnud ma kordagi, mis saab siis, kui raamat kord valmis on. Et võin saada tuntuks. Et peaksin arvestama lugejatega, mis võib neile meeldida, mis mitte. Teksti toimetamise ajal, mis oli küllaltki närvesööv, olin kindel, et enam ma oma elu ja mõtteid võõrastele inimestele lugemiseks välja ei pane ja lähedastele avalikkuse tähelepanu ei tõmba.

Kui aga asusin uue raamatu kirjutamiseks sobivat teemat otsima, jõudsin tõdemuseni, et sündmustiku ja tegelaste väljamõtlemine ning raamatu lehekül-gedel elama panemine – see on päriskirjanike, mitte minu jaoks. Seejärel kammisin põhjalikult läbi oma mälu, et sealt kirjutamiseks ainet leida, ent tulutult. Kohe mitte midagi, nagu oleks osa mälust välja lõigatud. Ilmselt on säärase löike põhjuseks mu elu üksluisus ja mälestustega seonduvate ning neid esilekutsuvate detailide puudumine.

Korraks plaanisin kirjutada üht lustakat lasteraamatut. Pärast esitlust kirjutas mulle aga sõbranna Piret, kes arvas, et "meie meeletult ilusatest lapsepõlvesuvedest", kuhu kuulusid rästikuga mängumaja, Maelte tige lehm ja Varbla olümpiamängud, oleks tingimata vaja lasteraamat kirjutada ja kuulas maad, kas mina mitte seda teha ei kavatse. Ega ta otse välja öel-nud, et tahab ise kirjutada, aga aimata võis. Piretil tuleb lasteraamatu kirju-tamine kindlasti paremini välja kui minul, temal on kodus Pia kasvamas.

Järgmisena pakkus ema lahkesti oma Riisipere lastekodu mälestusi. Kahtlemata saaks lastekodu elust 50-ndatel kirjutada väga hea raamatu. Et kuidas käis – vähemalt lastekodudes kindlasti – tõsimeelne kommunismi poole rebimine. Plaanisin juba hakata uurima toleaegset evangeeliumi, nagu ütles dr Jüri Raudsepp, Hans Leberechti raamatut "Valgus Koor-dis", samuti isa vanu õpikuid, mida vanasti maal muu lugemismaterjali puudumisel sai sirvitud, lõin aga kartma. Esiteks on mu ajaloo tundmine üsna puudulik. Teiseks, mis õigusega hakkam ma naeruvääristama aega, mis paljudele inimestele on toonud häda ja viletsust. Ja kolmandaks arvas ema, et lastekodu õhkkonda ma kodus kasvanuna niikuinii sisse ei ela.

Siis mõtlesin, et olgu minategelane, kellest kirjutatan, küll ratastoolis, aga mõni teine inimene, näiteks noor-mees. Aadu lihasehaigete seltsist lubas aidata tegevus-tikku välja mõelda.

Tegelikult peaks Aadu hoopis ise kirjutama. Aadu sai oma selgroomurru just keskkooli lõpetamise järgsel suvel ja veel tükk aega pärast saatuslikku pea ees vettelhüppamist arstid talle elulootust ei andnud, aga Aadu, kõiki prognoose eirates, kosus aasta-aastalt ja nüüd saab ilma ratastoolitagi hakkama. Minu elus oli Anti Kidron see, kes aitas kirjutamisega järje peale saada. Aadul oleks pidanud samuti olema keegi ärgitaja, kes oleks teda utsitanud õppima ning oma teravmeelset vaimu ära kasutama. Paraku läks Aadul õppimiseks kõige sobivam aeg sirakil voodis mööda.

Ootusärev publik raamatuesitlusel Mustamäe haiglas detsembris 2003.

Nüüd, mil ta on puuetega inimeste koolis arvuti-asjandust õppinud, oleks ta vaim valmis ka mingiks loovaks tegevuseks, aga praeguses vanuses on juba raske uue asjaga alustada. Kahju. Kui Eesti Ekspressile puudega noorte õpingute toetamisest rääkisin, pidasin silmas analoogilisi juhtumeid.

Nii – lugejate soove ja iseenda võimeid arvestades – jõudsin oma kirjutamisainese otsingutel tagasi sinna, kust olin alustanud: haiglamõtete ja -elu juurde. Mulle saadetud kirjades oli jäänud mulje, et tervete inimeste jaoks on teadasaamine minu suhetest ilmaeluga omaette väärtus. Ratastooli ja hingamisaparaadi varjust vaadates näeb elu paratamatult välja mõnevõrra erinev kui omil jalul kõndides ja kopsudega hingates.

Püüan ära arvata, kuidas lähedased mu raamatuplaani suhtuvad. Ema, sina oled vist endiselt isetu ja lubad mul kirjutada, mida tahes, "peaasi, et inimesel mingi tegevus on". Aitäh, et lubasid jätta esimesse raamatusse kohad sinust, kus lugejatel suunurgad ülespoole kerkivad! Raamatutegelaseks oled väga elav ja meelid inimestele väga – Linnu Mae luges oma saates ette just lõigu sinust ja kirjanduskriitik Toomas Raudam saatis sinule tervisi.

Isa, ma ei kujuta üldse ette, mida võiksid arvata iseenda ja kogu pere figureerimisest raamatulehekülgedel. Kas näiteks mõni mees su kooris oskab meid

seostada? Asjaolu, et sinu perekonnanime all raamatuid ilmub, peaks sulle meeltemööda olema.

Jaagup, sinu lugu sai kirja pandud kõige vähema vaevaga. Mäletan, kui pühakute kirja sulle näitasin, olin üsna ärevil. Olin palju mõelnud, et aru saada, mis inimene sa niisugune oled. Kui siis kirjutamise järg pühakute ja sinuni jõudis, olid need laused kohe peas valmis. Vastupidi näiteks mu igapäevaelust rääkinud kirjale, mida tegin nädalaid üha uuesti ja uuesti ümber, enne kui jõudsin selgusele, milline peaks olema mu enda suhtumine kirjeldatavasse ja milliste sõnade abil seda väljendada.

Nalja ei teinud ma, muide, alguses kunagi teadlikult. Et mu kirjades on kohti, mis lugejat naerma ajavad, sain ma teada alles siis, kui imestusega nägin, kuidas Küllil (*Küllil Reinup, toim.*) mu kirju lugedes suunurgad aeg-ajalt üles tõusevad.

"Pilvedesse poodud linnu" esimest osa alustades ma ei hoiatanud, et kavatsen teid kõiki raamatusse panna. Korrektne oleks olnud oma raamatuplaanist teile juba esimeses kirjas teada anda. Vabanduseks on mul öelda vaid, et alustades polnud ma sugugi kindel, kas maailm, mis jääb haiglast väljapoole, on ikka seesama, mis figureerib minu kujutlustes. Et mis on seal korrektne ja mis mitte. Et kas raamatuid kui selliseid üldse välja antakse.

Olen aru saanud, et maailm on vahepeal kõvasti muutunud – näiteks hüppasid siit ühel päeval läbi Külli ja IT-mehe Urmas, viimane oli nii lahke, et seadis mu internetiühenduse väledamaks. Nad rääkisid omavahel eesti keeles, aga ma ei saanud enamikust sõnadest aru, ja Urmase klaviatuuril liikuvat nimetissõrme vaadates mõistsin korraga, et sellel kenal ja igati normaalsel mehel on küüned lakitud.

Siis hakkas raadios rääkima Peeter Laurits enda ja Ain Mäeotsa näitusest "Mullatoidu restoran" – elust pärast maailma lõppu, minu ajal selliseid teemasid küll üleval ei olnud.

Seega, maailm on paljuski muutunud – raamatuid õnneks siin siiski veel välja antakse.

vahendas **Küllil Reinup**

**Hetki Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu tänuürituselt "Aasta tegu"
Kadrioru lossis 15. veebruaril 2005**

Kui ei saa jõuga, saab nõuga.
**Kui ei saa nõuga,
saab ühise jõuga!**

*Eesti Lihasehaigete Selts
kutsub kõiki lihashaigeid
seltsiga liituma,
üheskoos muudame
maailma!*

Seltsil on käsil kampaania, mille käigus korraldame erinevates Eesti piirkondades neli teabepäeva. Teabepäeval tutvustame seltsi tegemisi, arutame koos lihashaige inimese perspektiive, meditsiini, rehabilitatsiooni ja sotsiaalhooekande arenguid viimaste aastate jooksul ning võimalusi ise oma elu muuta.

Kus ja millal?

Tartus Tähe Noortekeskuses, Tähe 101
19. märtsil kell 12.00

Rapla Keskraamatukogus, Lasteaia 5
30. aprillil kell 11.00

Narvas maikuu (koht ja aeg täpsustamisel)
Valgas juunikuus (koht ja aeg täpsustamisel)

Jälgi lihasehaigete seltsi kodulehelt www.els.ee linki Uudised
või küsi lisa telefonil **66 101 08**

Ajakiri "Sinuga"
Toimetaja: Eha Leppik
Toimetuse kolleegium:
Kaia Kaldvee, Lissi Kurg, Kai Kukk
Küljendus: Külli Reinup

Eesti Puuetega Inimeste Koda
Toompüestee 10, 10137 Tallinn
Tel. 66 16 629, faks 66 16 628
www.epikoda.ee
epikoda@epikoda.ee